

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

THE PROFESSIONAL COMPETENCE CONTENTS OF FUTURE MASTERS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

У статті розглянуто зміст професійної компетентності здобувачів вищої освіти ступеня «магістр». Проаналізовано та визначено поняття «компетентність», «професійна компетентність». Виділено групи компетентностей у підготовці фахівців педагогічного профілю, зокрема майбутніх магістрів фізичної культури і спорту. Розглянуто та з'ясовано зміст професійної компетентності магістрів із фізичної культури та спорту.

У педагогічній літературі виділяють методичний, дослідницький, управлінський, інформаційний, комунікативний і освітній компоненти професійної компетентності, виділяють три рівні компетентності, як-от: загальна компетентність, компетентність щодо предмета (у певній галузі знань) і компетентність у конкретній галузі. Незважаючи на велику розмаїтість трактувань поняття «професійна компетентність», загально визнані такі її сутнісні характеристики: ефективне використання індивідуальних здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність; володіння професійними знаннями, уміннями й навичками; гнучкість у вирішенні професійних проблем, здатність до співробітництва з колегами; інтегроване сполучення знань, здібностей і настанов, оптимальних для виконання професійних функцій.

Галузь професійної діяльності магістрів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» складається з олімпійської освіти, фізичної культури, спорту, рухової рекреації й реабілітації, пропаганди здорового стилю життя, сфери послуг, туризму, сфери управління тощо.

Завдяки пропозиціям і уточненням, внесеним фахівцями у стандарт вищої освіти, було конкретизовано зміст і перелік компетентностей, які мають сформуватися у здобувача. Серед переліку компетентностей такі: інтегральна компетентність, загальні компетентності та спеціальні (фахові, предметні) компетентності.

Визначення змісту професійної компетентності майбутнього магістра фізичної культури і спорту дозволяє зробити процес її формування науково обґрунтованим, організованим і керованим, що сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців відповідної галузі.

Ключові слова: професійна компетентність, компетенція, магістр із фізичної культури і спорту.

The article was considered the professional competence content of postgraduate students for Master's degree of Physical Culture and Sports. The concepts "competence", "professional competence" are analyzed and defined. The groups of competencies in the training of pedagogical specialists particular of future masters of physical culture and sports have identified. The structure and content of Master's professional competence in physical culture and sports are considered and clarified.

The methodological, research, management, information, communication and educational components of professional competence are made a point in the pedagogical literature, there are three levels of competence: general competence, competence in the subject (in a particular field of knowledge) and competence in a particular field. Despite of the considerable variety of interpretations for the concept "professional competence" the following essential characteristics are generally recognized: effective usage of individual abilities which allows to carry out professional activity; to get know professional knowledge, skills and abilities; to be flexibility in solving professional problems, ability to cooperate with colleagues; integrated combination of knowledge, abilities and attitudes for optimal performing professional functions.

The field of professional activity for Master's specialty 017 "Physical culture and sports" consists of Olympic education, physical culture, sports, motor recreation and rehabilitation, promotion of a healthy lifestyle, services, tourism management, etc.

Due to the proposals and clarifications were made by experts to the Standard of Higher Education for the second (master's) level, the content and list of competencies must be formed for the applicant were specified. Among the list of competencies there are: integrated competence, general competences and special (professional, subject) competences.

The defined content of professional competence for the future master of physical culture and sports are allowed to make the process of formation as scientifically grounded, organized and managed it will help to improve the quality of specialists' training in an appropriate field.

Key words: professional competence, competence, Master's degree in physical culture and sports.

УДК 371.134:796.015

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-2.7>

Гращенко Ж.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри олімпійського
і професійного спорту
Харківської державної академії
фізичної культури

Постановка проблеми й аналіз досліджень.

Останніми роками в державному стандарті вищої освіти відбулися деякі перетворення, зокрема і щодо визначення переліку компетентностей, які мають сформуватися у здобувача під час навчання за визначеними закладом вищої освіти освітніми програмами. У наукових дослідженнях ми знайшли різні позиції вчених щодо висвітлення проблеми формування компетентностей у май-

бутніх фахівців, зокрема спеціальності фізичної культури та спорту.

Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту сформулювали О. Ажиппо, П. Джурицький, Є. Захаріна, Р. Карпюк, А. Конох, В. Коробейнік, Є. Приступа, А. Сват'єв, Л. Суценко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін. Проблему формування особистості студентів факультетів фізичного

виховання та тренерів досліджували М. Волков, Н. Волянюк, Ю. Железняк, А. Корх, Л. Макаренко, В. Симонов, В. Топчіян, А. Цьось та ін.

До того ж окремі науковці здійснили низку дослідних розвідок у напрямі формування професійної компетентності педагогів-тренерів із різних видів спорту: легкої атлетики (М. Куліков), спортивної аеробіки (Н. Гуштіна, Т. Лисицька), боксу (П. Лужин, С. Топоров), плавання (Ж. Бережна), східних одноборств (І. Кузнецова) та ін. [3; 4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць засвідчує відсутність єдиного розуміння понять «компетентність», «професійна компетентність», їх змісту та структури тощо, що становить проблему і породжує суперечності між фахівцями, які мають розробляти освітні програми для здобувачів вищої освіти. Гаранти освітньо-професійних програм мають забезпечувати майбутнім магістрам розуміння основного фокуса освітньої програми та відповідних компетентностей, результатів навчання, які мають сформуватися під час здобуття вищої освіти. Усунення суперечностей дозволить з'ясувати окремі аспекти цієї проблеми.

Мета статті – розглянути поняття «компетентність», «професійна компетентність»; проаналізувати перелік компетентностей майбутнього магістра фізичної культури і спорту, їхній зміст на підставі аналізу попередніх досліджень та стандарту вищої освіти

Виклад основного матеріалу. Крім ключових компетентностей, що проявляються насамперед у тому, як людина сприймає й оцінює світ за межами своєї професії, виділяють низку інших груп компетенцій, що безпосередньо стосуються певної професійної діяльності.

Супутні компетенції є додатковими й індивідуальними для кожного працівника – це потенціал особистості, минулий досвід людини, що дозволяє їй бути успішною у професійній діяльності.

О. Хуторський виділяє три рівні освітніх компетенцій відповідно до змісту освіти:

- ключові – щодо загального (метапредметного) змісту освіти;
- загальнопредметні – стосовно певного кола навчальних предметів і освітніх областей;
- предметні – часткові щодо двох попередніх рівнів компетенції, що мають конкретний опис і можливість формування в рамках навчальних предметів [7].

Варто зазначити, незважаючи на значну кількість досліджень, нині немає єдиного визначення понять «компетентність» і «професійна компетентність». Тому залежно від їх суб'єктивного трактування різні вчені називають ті або інші компоненти професійної компетентності. Так, Н. Кузьміна виділяє у структурі педагогічної компетентності спеціальну, психолого-педагогічну, диференційно-

психологічну, методичну групи й рефлексію педагогічної діяльності. А. Маркова в цьому аспекті виділяє спеціальну (володіння професійною діяльністю на високому рівні, здатність проектувати свій професійний розвиток), соціальну (володіння колективною професійною діяльністю та прийомами професійного спілкування, сформованість соціальної відповідальності за результати своєї діяльності), особистісну (володіння досвідом особистісної саморегуляції, прийомами самовираження, саморозвитку, здатність протистояти професійним деформаціям особистості) й індивідуальну (володіння прийомами самореалізації та розвитку індивідуальності, творчого потенціалу, готовність до професійного зростання) складові частини [5].

Також у педагогічній літературі виділяють методичний, дослідницький, управлінський, інформаційний, комунікативний і освітній компоненти професійної компетентності. Х. Бауман виділяє три рівні компетентності: загальна компетентність, компетентність щодо предмета (у певній галузі знань) і компетентність у конкретній галузі [1].

На основі аналізу досліджень структурних елементів професійної компетентності педагога (розкриті в дослідженнях С. Вершловського, Ю. Варданяна, В. Загвязинського, В. Кан-Каліка, Т. Каплуновича, К. Левітана, В. Сластьоніна, Р. Шерайзіної) В. Введенський виділяє компоненти ключових (базових) компетентностей (компетенцій) для педагога, а саме: 1) комунікативні компетенції: орієнтування в соціальних ситуаціях, визначення особистісних особливостей і емоційного стану інших людей, вибір адекватних способів спілкування з ними й реалізація цих способів у процесі взаємодії, розподіл і концентрація уваги, привернення уваги до себе, встановлення психологічного контакту, культура мови; 2) інформаційні компетенції: обсяг знань і здатність до їх здобуття за такими напрямками: про себе, про студентів / учнів та їхніх батьків, про досвід роботи інших педагогів у науково-методичній площині, а також загальноосвітні; 3) регулятивні компетенції: цілепокладання, планування, мобілізація та стійка активність у досягненні результатів, оцінка результатів діяльності, рефлексія; 4) інтелектуально-педагогічна компетентність: комплекс інтелектуально-логічної й інтелектуально-евристичної педагогічної компетентності (за В. Андрєєвим), а саме: аналіз і синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення й конкретизація (інтелектуально-логічні); генерування ідей, аналогія, фантазія, подолання інертності мислення, критичність мислення (інтелектуально-евристичні); 5) операційна компетентність: набір дій, необхідних педагогу для здійснення професійної діяльності (тобто, по суті, педагогічні вміння) – прогностичні, проєктивні, методичні, організаторські, педагогічної імпровізації, експертні дії [2].

Виходячи зі змісту зазначених груп, автор описує професійну компетентність як категорію, близьку (практично синонімічну) категоріям професійних здібностей і професійних умінь.

Незважаючи на велику розмаїтість трактувань поняття «професійна компетентність», загально-визнані такі її сутнісні характеристики:

1) ефективне використання індивідуальних здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність;

2) володіння професійними знаннями, вміннями й навичками; гнучкість у вирішенні професійних проблем; здатність до співробітництва з колегами;

3) інтегроване сполучення знань, здібностей і настанов, оптимальних для виконання професійних функцій.

У методичних рекомендаціях за наказом Міністерства освіти і науки України від 30 квітня 2020 р. щодо розроблення стандартів вищої освіти «компетентність» розглядається як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі

динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей.

Опираючись на вищевикладені погляди про зміст професійної компетентності, у структурі професійної компетентності фахівця з фізичної культури й спорту науковці виділяють три групи компетентностей, кожна з яких передбачає опанування майбутніми фахівцями певних компетенцій:

– загальнопрофесійна (загальнонаукові й дослідницькі компетенції), що відповідає рівню фахівця з університетською освітою; професійно орієнтована на всі основні групи напрямів підготовки та пов'язана з розв'язанням пізнавальних завдань, пошуком нестандартних рішень; визначає фундаментальність освіти;

– загальногалузева (освітні й фізкультурно-спортивні компетенції), що стосується підготовки фахівців із фізичної культури і спорту, що інтегрує освітню (психолого-педагогічну) та фізкультурно-спортивну науково-практичні сфери; включає орієнтацію в загальних теоретичних, соціально-економічних і організаційно-управлінських питан-

Таблиця 1

Перелік компетентностей для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати завдання дослідницького та/або інноваційного характеру в певній галузі професійної діяльності.
Загальні компетентності	1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. 3. Здатність планувати й управляти часом. 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. 6. Здатність спілкуватися іноземною мовою. 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. 8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. 9. Здатність вчитися і опановувати сучасні знання. 10. Здатність до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел. 11. Здатність бути критичним і самокритичним. 12. Здатність до адаптації та дій у новій ситуації. 13. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). 14. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми. 15. Здатність ухвалювати обґрунтовані рішення. 16. Здатність працювати в команді. 17. Здатність до міжособистісної взаємодії. 18. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. 19. Здатність спілкуватися із представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). 20. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. 21. Здатність працювати в міжнародному контексті. 22. Здатність працювати автономно. 23. Здатність розробляти проєкти й управляти ними. 24. Здатність здійснювати безпечну діяльність. 25. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість. 26. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). 27. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. 28. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. 29. Прагнення до збереження навколишнього середовища. 30. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. 31. Усвідомлення рівних можливостей і гендерних проблем.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	Спеціальні (фахові, предметні) компетентності варто формулювати як здатності випускника розв'язувати певні проблеми та завдання, отримувати очікувані результати, застосовувати у професійній діяльності теорії, інструменти, методи тощо. Рекомендованим є вибір спеціальних (фахових, предметних) компетентностей із переліків Проєкту Європейського Союзу TUNING (які, проте, не є вичерпними) [8].

нях сфери фізичної культури і спорту й освітньої галузі, планування й організацію роботи колективу, ресурсне забезпечення діяльності, системи менеджменту якості праці тощо; забезпечує поліпрофесіоналізм, готовність до розв'язання загальнопрофесійних завдань (тієї їх сукупності, що повинен уміти вирішувати фахівець із вищою освітою у сфері фізичної культури і спорту) і створює базу для спеціалізації;

– спеціальна (педагогічна, управлінська, рекреаційна компетенції), яка стосується виконання професійних функцій: а) учителя фізичної культури і тренера; б) керівника фізкультурно-спортивної організації, співробітника органів управління фізичною культурою і спортом; в) методиста (інструктора) з фізичної культури, організатора у спорткомітеті, муніципалітеті, на підприємствах і в організаціях, у суспільних фізкультурно-спортивних, молодіжних та інших організаціях, у культурно-освітніх установах тощо; г) методиста (інструктора) з лікувальної фізичної культури, що виконує функції реабілітації спортсменів [3].

Аналіз досліджень із питань формування професійної компетентності тренерів із видів спорту дозволив нам дійти висновку, що в її структурі науковці також виділяють орієнтаційну, розвиваючу, мобілізуючу й інформаційну компетенції, у дослідженнях ідеться про майбутніх бакалаврів із фізичної культури і спорту.

Галузь професійної діяльності магістрів фізичної культури і спорту складається з олімпійської освіти, фізичної культури, спорту, рухової рекреації та реабілітації, пропаганди здорового стилю життя, сфери послуг, туризму, сфери управління тощо. Основні освітньо-професійні програми магістратури передбачають вивчення таких навчальних циклів, як: загальнонауковий цикл; професійний цикл; і розділів: практична і науково-дослідна робота; підсумкова державна атестація.

Аналіз змісту методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої світи дозволив не лише конкретизувати тлумачення терміна «компетентність», а й уточнити зміст та перелік компетентностей, які мають сформуватися у здобувача вищої освіти другого магістерського рівня. Подолання суперечностей та розбіжностей наукових здобутків щодо визначення змісту професійної компетентності майбутніх магістрів із фізичної культури і спорту можливе лише за дотримання стандартів вищої освіти.

Серед компетентностей, які зазначені в методичних рекомендаціях щодо розроблення стандарту вищої освіти для здобувачів другого магістерського рівня, такі: інтегральна компетентність, загальні компетентності та спеціальні (фахові,

предметні) компетентності. Їхній зміст зазначено в таблиці 1.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності Спеціальні (фахові, предметні) компетентності варто формулювати як здатності випускника розв'язувати певні проблеми та завдання, отримувати очікувані результати, застосовувати у професійній діяльності теорії, інструменти, методи тощо.

Рекомендованим є вибір спеціальних (фахових, предметних) компетентностей із переліків Проєкту Європейського Союзу TUNING (які, проте, не є вичерпними) [8].

Висновки. Отже, визначення змісту професійної компетентності майбутнього магістра фізичної культури і спорту дозволить зробити процес її формування науково обґрунтованим, організованим і керованим, що сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців відповідної галузі. Стандарт вищої освіти надає можливість у подальшому закладам вищої освіти уникнути розбіжностей під час розроблення та вдосконалення освітніх програм, оцінювання результатів навчання за відповідними спеціальностями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бауман Х. Система вищого образования в Эстонии. *Alma mater*. 2004. № 1. С. 33–36.
2. Введенский В. Моделирование профессиональной компетентности педагога. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 51–55.
3. Бережна Ж. Особливості професійної компетентності майбутнього тренера. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2010. Вип. 6. С. 46–51.
4. Кузнецова І. Компоненти готовності майбутнього тренера зі східних однокласників до професійної діяльності. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 23. Т. 2. С. 139–143.
5. Маркова А. Психология профессионализма. Москва : Международный гуманитарный фонд «Знание». 1996. 286 с.
6. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 1 червня 2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30 квітня 2020 р. № 584). Київ, 2020. 55 с.
7. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.
8. TUNING (для ознайомлення зі спеціальними (фаховими) та загальними компетентностями та прикладами стандартів. URL: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.